

---

## Tautiniai pokyčiai Vilniaus mieste XX a. II pusėje

---

**Algirdas Stanaitis**

*Vilniaus pedagoginis universitetas*  
*El. paštas: algirdas.stanaitis@vpu.lt*

---

### IVADAS

Vilnius – ne tik Lietuvos sostinė, bet ir didžiausias šalies miestas, svarbiausias ekonominio, politinio ir kultūrinio gyvenimo centras. Kaip visos šalies, taip ir jos sostinės praeitis buvo sunki, pragyventas ne vienas tragiškas laikotarpis. Ypač sunki buvo pirmoji XX a. pusė: miestą niokojo ne tik du pasauliniai karai, bet taip pat carinė, lenkų bei prasidėjusi sovietinė okupacija. Todėl ne kartą keitėsi administracinė miesto priklausomybė, politinė sistema, miesto gyventojų skaičius ir ypač tautinė sudėtis.

Antrojoje XX a. pusėje Vilnius buvo intensyviai atstatomas ir plečiamas, o vėl tapus Lietuvos sostine jo gyventojų skaičius nuolat didėjo. Tai buvo ne tik svarbiausias politinis-administracinis bei kultūros ir mokslo židiny, bet taip pat svarbus šalies pramonės, transporto ir kitų ūkio šakų centras. Sparčiai plėtojant miesto ūkį, didėjo gyventojų skaičius, keitėsi tautinė gyventojų sudėtis.

Tautiniu požiūriu Vilnius nuo seno buvo daugia-  
tautis miestas. Jame draugiškai sugyveno skirtingų tautybių žmonės, mieste klestėjo įvairiatautė kultūra. Po Antrojo pasaulinio karo į ištūstėjusį miestą kėlėsi įvairių tautų atstovai, senųjų vilniečių liko nedaug. 1950–2001 metais miesto gyventojų skaičius išaugo 3,2 karto. Atskirų tautybių kaita tam tikrais dešimtmečiais buvo skirtinga. Ypač ženklūs kai kurių tautybių žmonių pokyčiai įvyko XX a. paskutiniajame dešimtmetyje, atkūrus Lietuvos Nepriklausomybę.

Apie Vilniaus miesto gyventojų kaitą ir tautinės sudėties pokyčius bei juos sąlygojusius priežastis XX a. II pusėje ir kalbama šiame straipsnyje.

### STATISTIKOS DUOMENŲ ATRANKA IR METODIKA

Mūsųose tautinė gyventojų sudėtis nustatoma eilinės gyventojų apskaitos būdu arba gyventojų surašymo metu. Patikimiausi gyventojų tautinės sudėties duomenys yra gaunami gyventojų surašymų metu. Straipsnyje panaudoti 5 pastarųjų (1959, 1970, 1979, 1989 ir 2001 metų) gyventojų surašymų duomenys (Statistikos ..., 2000) bei kitų metų statistikos rodikliai. Ne visų minėtų gyventojų surašymų duomenys buvo tikslūs ir vienodos apimtys. Labiau apibendrinti trijų pirmųjų surašymų duomenys (Centrinė ..., 1963, Centralnoje ..., 1980) ir daug išsamesni 1989 ir 2001 metų duomenys (Statistikos..., 1991, 2002). 1950 metų Vilniaus ir kitų miestų gyventojų skaičius pateiktas pagal paskelbtus statistikos departamento duomenis.

Iš pateiktų duomenų (1 lentelė) matyti, kad nors Vilniuje gyventojų skaičius sparčiai didėjo, tačiau jis neviršijo bendro šalies miesto gyventojų didėjimo tempo ir atsiliko nuo Klaipėdos, Alytaus bei Mažeikių augimo. Analizuojant Vilniaus miesto gyventojų tautinę sudėtį, atskiroms tautybėms skiriamas nevienodas vaidmuo. Dažniausiai tai priklauso nuo tautybės gyventojų skaičiaus. Plačiau kalbama apie pagrindinės – lietuvių – tautybės žmonių kaitą, kiek mažiau apie didžiausias tautines mažumas – lenkus ir rusus. Be to, daugiau dėmesio skiriama baltarusiams ir ukrainiečiams bei tradicinėms Vilniaus tautinėms mažumoms – žydams, totoriams ir karaimams. Kitos tautinės mažumos dažniausiai pateikiamos „kitų tautybių“ pavadinimu.

Remiantis 1989 ir 2001 metų gyventojų surašymo duomenimis, daugiau vietos straipsnyje skiriama tautiniams pokyčiams, kurie vyko atkūrus Nepriklausomybę. Parodomas ne tik atskirų tautybių gyventojų skaičiaus kaitos intensyvumas, bet ir Vilniuje gyvenančių tautinių mažumų dalis nuo visos šalies atitinkamos tautybės gyventojų.

## GYVENTOJŲ SKAIČIAUS KAITOS YPATUMAI

XX a. II pusėje sparčiai daugėjo miesto gyventojų. Lietuvoje per 50 metų jų skaičius išaugo 1,4 karto, miesto gyventojų – daugiau kaip 3 kartus (1 lentelė). Panaši kaitos tendencija ir Vilniaus miesto gyventojų, kurių skaičius padidėjo 3,2 karto. Vilniuje gyventojų sparčiai daugėjo pirmaisiais pokario metais. Į karo metais ištuštėjusį miestą kėlėsi įvairių tautų žmonės, keitėsi tautinė gyventojų sudėtis. Vietoje per karą išžudytų žydų bei pokario metais išvykusių lenkų, atvyko daug ne tik lietuvių, bet ir rusų, baltarusių, ukrainiečių, kitų tautybių žmonių.

Tam tikrais laikotarpiais miesto gyventojų didėjimo tempas buvo skirtingas: 1950–1991 m. žmonių skaičius mieste didėjo, 1991–2001 m. mažėjo. Sparčiausiai Vilniuje padaugėjo žmonių septintajame bei aštuntajame dešimtmetyje – po 12–13 tūkstančių kasmet. Nuo 1991 m. gyventojų pradėjo mažėti ir iki 2001 metų gyventojų surašymo sumažėjo 49,6 tūkst., t. y. po penkis tūkstančius kiekvienais metais (Lietuvos ..., 1990; Statistikos..., 2002).

Miesto gyventojų skaičiaus didėjimas siejamas su intensyvia daugiaplane miesto plėtra. Šį didėjimą lėmė ir natūralus, ir migracinis prieaugis. Migracinio prieaugio reikšmė buvo didesnė: dažniausiai jis sudarydavo apie du trečdalius bendro gyventojų skaičiaus padidėjimo (Stanaitis, 1971; 1981).

Gyventojų skaičiaus mažėjimą atkūrus Nepriklausomybę lėmė gyventojų išvykimas. Pirmaisiais Nepriklausomybės metais daugiausia rusakalbiai vyko į buvusią Sovietų Sąjungą, vėliau įvairių tautybių žmonės – į Vakarų šalis. Be to, kai kurios šeimos kėlėsi į kitas Lietuvos vietas, ypač kaimą.

Palyginę Vilniaus gyventojų kaitą per 50 metų su kitų didžiausių Lietuvos miestų gyventojų kaita, pastebime, kad ji nebuvo pati intensyviausia. Didesnė kaita buvo ne tik Klaipėdoje, bet ir Panevėžyje, o dar intensyvesnė sparčiai augančiuose nedideliuose miestuose – Alytuje ir Mažeikiuose. Vilniaus miesto gyventojų didėjimo tempas prilygo bendram šalies miesto gyventojų didėjimui (1 lentelė).

## GAUSIAUSIŲ TAUTYBIŲ GYVENTOJŲ KAITA

Vilnius visą laiką buvo daugiatautis miestas, tačiau mieste gyvenančių atskirų gausiausių tautų žmonių dalis buvo nevienoda. Keitėsi ir tokių tautų gyventojų skaičius: vienų tautų žmonių smarkiai sumažėjo, kitų išaugo. Tokia tautinės gyventojų sudėties kaita atspindėjo sudėtingas miesto politinės ir administracinės priklausomybės sąlygas.

Dažniausiai Vilniuje absoliučią gyventojų daugumą sudarydavo 2–3 tautybių žmonės. 1897 m. čia daugiausia gyveno žydai ir lenkai, 1931 metais – lenkai ir žydai, 1942 metais – lenkai ir lietuviai (Eberhardt, 1997). Panašiai gausiausių tautybių santykis Vilniuje keitėsi ir XX a. II pusėje. Per visą 50-metį Vilniuje vyravo 3 tautybių – lietuvių, rusų, lenkų – atstovai. Jų dalis nuolat keitėsi, tačiau visuomet sudarė absoliučią Vilniaus miesto gyventojų daugumą. 1959 m. jie sudarė 83,0, 1997 m. – 87,5, 2001 m. – 90,5% visų gyventojų.

Antrojo pasaulinio karo pabaigoje į ištuštėjusį Vilnių kėlėsi įvairių tautybių žmonės – daugiausia ru-

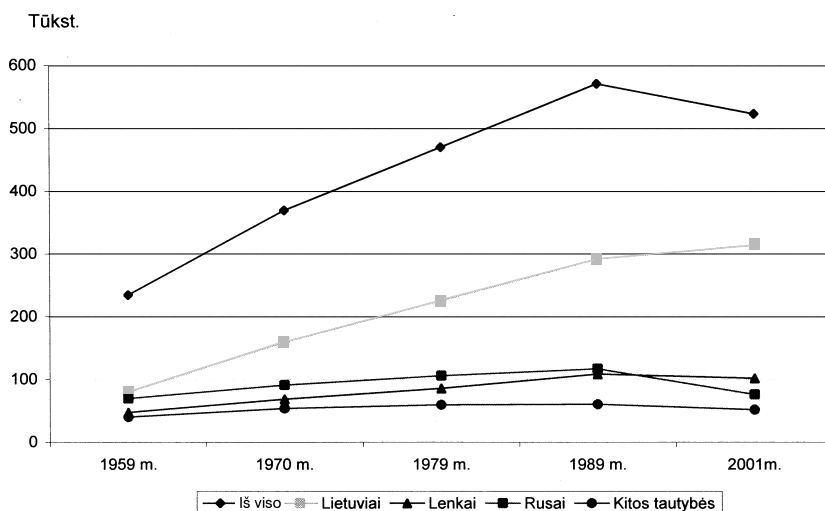
1 lentelė. Gyventojų kaita 1950–2001 m. (Lietuvos statistikos departamento duomenys)

Table 1. Changes in the number of the population in 1950–2001 (data of the Statistical Department)

	Gyventojų skaičius tūkstančiais Number of the population, thou.		Padidėjo Increase		
	1950	2001	Iš viso tūkstančiais Total, thou.	Per metus tūkstančiais Annual, thou.	Kartų Times
Vilnius	171,4	542,3	370,9	7,4	3,2
Kaunas	159,0	378,9	219,9	4,4	2,4
Klaipėda	50,1	193,0	142,9	2,9	3,9
Šiauliai	44,2	133,9	89,7	1,9	3,0
Panevėžys	35,7	119,7	84,0	1,7	3,4
Alytus	11,7	71,5	59,8	1,4	6,4
Marijampolė	15,5	48,7	33,2	1,0	3,1
Mažeikiai	7,0	46,3	39,3	0,9	6,6
Miesto gyventojai	729,5	2332,1	1602,6	32,0	3,2
Visi gyventojai	2573,4	3484,0	910,6	18,2	1,4

sai, lietuviai, baltarusiai, kitų buvusių Sovietų Sąjungos tautų atstovai. Kaip keitėsi buvusi miesto tautinė gyventojų sudėtis, parodė pirmas 1959 m. įvykęs gyventojų surašymas. Vėliau tautinė gyventojų sudėtis taip pat keitėsi, tačiau lėčiau.

Per visą XX a. II pusę Vilniuje daugėjo lietuvių (1 pav., 2 lentelė). Dabar jų dalis artėja prie 60%. Nuolatinis lietuvių skaičiaus didėjimas siejamas su Lietuvos sostinės – Vilniaus plėtra, lietuvių tautybės žmonių atvykimu, lituanizacijos procesu. 1959–2001 m. lietuvių skaičius išaugo 234,0 tūkst., t. y. padidėjo nuo 79,4 iki 313,4 tūkst., arba 3,9 kartus. Lietuvių mieste daugėjo ir paskutiniajame XX a. dešimtmetyje, nors miesto gyventojų ir sumažėjo. Sparti miesto plėtra pirmaisiais XXI a. metais didins lietuvių skaičių ir ateityje.



1 pav. Pagrindinių tautybių gyventojų kaita 1959–2001 m

Fig. 1. Changes in the number of main nationalities in 1959–2001

Didžiausią miesto gyventojų dalį rusai sudarė pirmaisiais pokario metais. 1959 m. jų dalis siekė 29,4%. Vėliau ši dalis nuolat mažėjo (2 lentelė), o žmonių skaičius iki Nepriklausomybės atkūrimo didėjo. 1959–1989 m. rusų padidėjo 47,2 tūkst., o 1989–2001 metais – sumažėjo 40,8 tūkst., ir tai susiję su jų išvykimu paskelbus Nepriklausomybę. Apskritai 1959–2001 m. rusų skaičius Vilniuje išaugo tik 9,3%.

Ilgą laiką pagal gausą Vilniuje trečioje vietoje buvo lenkų tautybės žmonės. Paskutiniajame XX a. dešimtmetyje jų skaičius truputį pakito. 1959–1989 m. lenkų mieste išaugo 61,0 tūkst., o 1989–2001 m. dėl jų emigracijos bei asimiliacijos sumažėjo tik 6,7 tūkst. 1959–

2001 m. lenkų skaičius Vilniaus mieste padidėjo 2,1 karto.

### KITŲ TAUTYBIŲ GYVENTOJŲ KAITA

Nuo seno Vilniuje gyveno baltarusių (gudų) tautybės žmonės. 1959 m. jie sudarė 6,2% visų miesto gyventojų. Iki 1989 m. jų skaičius didėjo, o vėliau kaip ir rusų – mažėjo. 1959–1989 m. baltarusių padaugėjo 15,6 tūkst., t. y. 2,1 karto, vėliau sumažėjo 8,8 tūkst. 2001 m. gyventojų surašymo metu jų buvo 21,5 tūkst., o tai sudarė 4,0% Vilniaus miesto gyventojų.

Panaši buvo ir ukrainiečių kaita, tik jų skaičius ir dalis buvo mažesni (2 lentelė). 1959–1989 metais ukrainiečių skaičius išaugo nuo 6,6 iki 13,3 tūkst., t. y. daugiau kaip du kartus. Po Nepriklausomybės atkūrimo jų sumažėjo 6,3 tūkst., arba 47,4%. Surašymo metu Vilniuje buvo 7,0 tūkst. ukrainiečių.

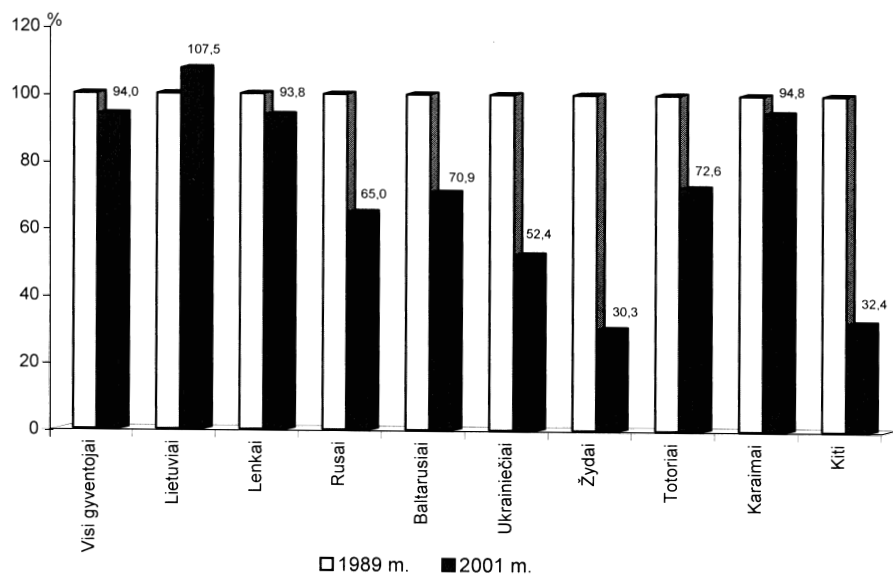
Sparčiausiai per visą antrąją XX a. pusę mažėjo žydų tautybės žmonių. 1959–2001 m. jų skaičius nuo 16,4 sumažėjo iki 2,8 tūkst., t. y. 5,9 karto. Iš Vilniaus į užsienį jie išvykdavo ir sovietinės okupacijos metais, o tai kitų tautybių žmonėms buvo sunkiai pasiekama. Dabar Vilniuje gyvena tik labai maža žydų dalis iš 1897 metais buvusios 63,1 tūkst. jų bendruomenės (Eberhardt, 1997).

Tradicinės Vilniaus miesto tautinės mažumos – totoriai ir karaimai – niekuomet nesudarė ženkles-

2 lentelė. Atskirų tautybių dalis procentais (1959, 1970, 1979, 1989 ir 2001 metų gyventojų surašymų duomenys)

Table 2. **Percentage of different nationalities** (data of the census of the population of 1989 and 2001)

Tautybė Nationality	1959 m.	1970 m.	1979 m.	1989 m.	2001 m.
Lietuviai	33,6	42,8	47,3	50,5	57,8
Rusai	29,4	24,5	22,2	20,2	14,0
Lenkai	20,0	18,3	18,0	18,8	18,7
Baltarusiai	6,2	6,5	6,4	5,3	4,0
Ukrainiečiai	2,8	2,5	2,3	2,3	1,3
Žydai	7,2	4,4	2,3	1,6	0,5
Totoriai	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2
Iš viso	99,2	99,2	98,7	98,9	96,4
Kitos tautybės ir nenurodę tautybės	0,8	0,8	1,3	1,1	3,6



2 pav. Gyventojų kaita 1989–2001 m. procentais  
Fig. 2. Changes in the population in 1989–2001 (%)

nės gyventojų dalies. Totorių skaičius 1959–1989 m. išaugo nuo 496 iki 1311, o vėliau sumažėjo iki 952, tačiau tai sudaro tik 0,2% miesto gyventojų. Dar mažiau mieste gyvena karaimų. Aprašomuoju laikotarpiu jų skaičius mažai keitėsi ir visuomet buvo apie pusantro šimto.

Vilniuje visais laikais gyveno ir kitų tautybių žmonų. Tautybių skaičius pastaraisiais metais išaugo iki 100. Šių tautybių žmonių nebuvo daug, bet šis kiekis nuolat didėjo. 1959–1989 m. jų padaugėjo nuo 2,0 iki 6,3 tūkst., t. y. 3,2 karto. Dažniausiai tai buvusių Sovietų Sąjungos įvairių tautų – armėnų, latvių, azerbaidžaniečių, moldavų, gruzinų, kazachų – atstovai. Kitų tautybių žmonių buvo dar mažiau. Iš viso tuomet jie sudarė 1,1% visų vilniečių (2 lentelė).

Atkūrus Nepriklausomybę bendras kitų tautybių žmonių skaičius sumažėjo 2,2 tūkst., arba 35,0%. Atskirų tautybių pokyčiai buvo labai skirtingi. Kazachų sumažėjo 89,4%, mordvių – 68,8%, moldavų – 61,5%,

gruzinų – 28,9%, latvių – 21,5% ir t. t. Čigonų skaičius padidėjo 13,5%, vokiečių – 35,4%. Po Nepriklausomybės atkūrimo Vilniuje apsigyveno daugiau žmonių iš Vakarų šalių.

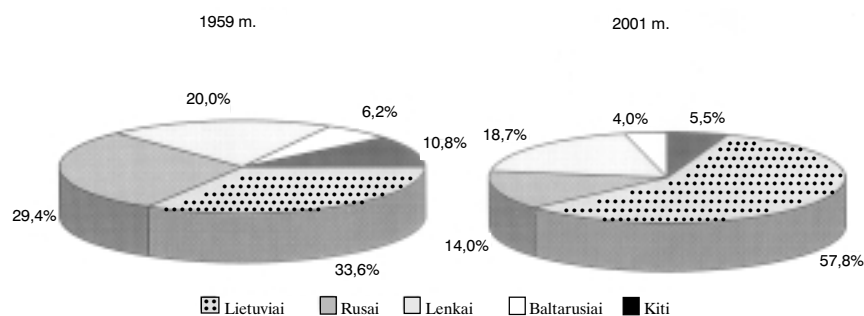
2001 metų gyventojų surašymo metu 15150 vilniečių nenurodė savo tautybės, ir tai sudarė 2,8% miesto gyventojų. Ankstyvesnių gyventojų surašymų metu nenurodžiusių tautybės žmonių nebuvo. Matyt, taip yra tautiniu požiūriu mišrioje šeimoje. Ar tai ne bandymas tautybę pakeisti pilietybe, kurią bandoma propaguoti valstybiniu mastu, ruošiantis įvesti asmens dokumentus nenurodant tautybės? Priminsime, kad vilniečių, nenurodžiusių pilietybės, buvo tik 709, o tai sudarė 0,1% visų gyventojų (Statistikos..., 2002).

## VILNIUJE GYVENANČIŲ TAUTYBIŲ DALIS

Vilnius – vienas daugiatautiškiausių Lietuvos miestų. Panašią tautinę sudėtį tarp didesnių miestų turi tik Klaipėda, kurioje po Antrojo pasaulinio karo apsigyveno įvairių tautybių žmonės. Tačiau Vilniuje ne tik daug įvairių tautybių, bet ir čia esančių dalis sudaro ženklią dalį tos tautybės šalies gyventojų. Pagal tai, kokią dalį 2001 m. atskirų tautybių vilniečiai sudarė nuo visų tos tautybės šalies gyventojų, galima juos suskirstyti į keletą grupių:

1. Tautybės, kurių vilniečiai sudaro daugiau kaip pusę visų šios tautybės šalies gyventojų. Šiuo požiūriu pirmauja žydai. Vilniuje jų gyvena daugiau kaip du trečdaliai – 69,1%. Kiek daugiau žydų yra kituose didžiuosiuose Lietuvos miestuose. Baltarusių Vilniuje gyvena šiek tiek daugiau kaip pusė (50,1%). Kita jų dalis yra didesniuose miestuose bei Pietrytiniuose Lietuvos rajonuose. Vilniuje taip pat gyvena 53,5% visų Lietuvos karaimų.

2. Nuo trečdalio iki pusės Vilniuje gyvena lenkų (43,2%), gruzinų (42,8%), rusų (34,5%), ukrainiečių (31,2%), taip pat armėnų, azerbaidžaniečių, estų, graikų ir daugelio kitų mažesnių tautinių mažumų. Be Vilniaus, rusų ir ukrainiečių dau-



3 pav. Vilniaus miesto gyventojų tautinė sudėtis  
Fig. 3. National structure of the city population

giau gyveno Klaipėdoje, Kaune, Visagine, o lenkų – pietrytiniuose Šalčininkų, Vilniaus, Trakų, Švenčionėlių rajonuose.

3. Nuo 10 iki 30% visų tautybės gyventojų Vilniuje buvo totoriai (29,4%), čigonai (24,9%), čiuvašai (25,8%), taip pat latviai, moldavai, vokiečiai, kazachai, kitos nedidelės tautinės mažumos. Vilniuje gyveno 10,8% visų šalies lietuvių, kitaip tariant, kas devintas lietuvis gyveno Vilniuje.

Apskritai 2001 m. Vilniuje buvo 15,6% visų šalies žmonių, t. y. kas 6–7 Lietuvos gyventojas. Tačiau Vilniuje gyvenančių daugelio tautybių žmonių dalis buvo didesnė negu viso miesto gyventojų skaičiaus dalis.

### ATSKIRŲ TAUTYBIŲ AMŽIAUS STRUKTŪRA

Atskirų tautybių gyventojų amžiaus struktūra rodo šių tautinių grupių gyvybingumą, jų tolimesnės raidos perspektyvą. Svarbiausias vaidmuo tenka vaikams ir jauniems žmonėms, kaip ateities garantui. Vilniaus miesto atskirų tautybių gyventojų amžiaus struktūra 2001 m. buvo gana skirtinga (3 lentelė). Skirtumas tarp tautybių tose pačiose amžiaus grupėse siekė iki 5 kartų. Didžiausias skirtumas buvo pačioje jauniausioje amžiaus grupėje nuo 0 iki 9 metų.

Kitose amžiaus grupėse skirtumas tarp įvairių tautybių buvo mažesnis ir nevyršijo trijų kartų. Pats mažiausias skirtumas 30–59 metų amžiaus grupėje siekė 14 punktų, o tarp vyresnių kaip 60 metų žmonių padidėjo iki 30 punktų (3 lentelė).

Analizuojant atskirų tautybių amžiaus struktūrą tenka išskirti dvi jų grupes. Vienų tautybių amžiaus struktūra geresnė negu visų Vilniaus miesto gyventojų, kitų – blogesnė. Perspektyviausia amžiaus požiūriu yra gyventojų grupė, nenurodžiusi tautybės. Tarp jų žmonės iki 30 metų sudarė net 57,7% visų gyventojų, o 60 ir vyresni – tik 4,2%. Taigi savo tautybės nenurodė daugiausia jauni žmonės, o vyresniems toks klausimas praktiškai retai teikė.

Geresni amžiaus struktūros rodikliai negu apskritai mieste yra ir lietuvių. Lietuviai iki 30 metų sudaro 45,9%, mieste – 40,9%, o 60 metų ir vyresni – atitinkamai 14,1 ir 16,7%. Palyginti nedidelė vyresnio amžiaus žmonių dalis rodo, kad tarp lietuvių vyrauja jauni ir darbingo amžiaus žmonės.

Blogiausia amžiaus struktūra yra ukrainiečių, baltarusių ir žydų. Šiose tautinėse grupėse žmonės iki 30 metų sudaro 17,0–22,0%, o 60 metų ir vyresni – 29,0–35,0%. Kiek geresnė yra lenkų ir ru-

sų amžiaus struktūra, tačiau ji blogesnė negu Vilniaus miesto gyventojų amžiaus struktūros vidutiniai dydžiai.

Dabartinių atskirų tautybių (3 lentelė) gyventojų amžiaus struktūrai įtakos turėjo migracijos ir asimiliacijos procesai. Jie ženklesni tarp mažiau žmonių turinčių tautų: žydų, ukrainiečių, baltarusių, rusų ir ypač tarp jaunesnio amžiaus žmonių.

3 lentelė. **Gyventojų amžiaus struktūra procentais 2001 m.** (Statistikos departamentas. Gyventojai pagal lytį, amžių, tautybę ir tikybą. Vilnius, 2002)

Table 3. **Population age structure (%) in 2001** (Statistical Department. Population by Sex, Age, Ethnicity and Religion. Vilnius, 2002)

Tautybė Nationality	Amžius Age				
	0–9 metų	10–29 metų	30–59 metų	> 60 metų	Iš viso
Lietuviai	11,5	34,4	40,0	14,1	100,0
Lenkai	8,9	28,2	45,5	17,4	100,0
Rusai	6,2	25,6	45,5	23,2	100,0
Baltarusiai	3,3	15,7	52,1	28,9	100,0
Ukrainiečiai	3,0	14,2	51,1	31,7	100,0
Žydai	4,1	18,1	42,7	35,1	100,0
Kiti	10,6	24,8	49,3	15,3	100,0
Nenurodę	16,0	41,7	38,1	4,2	100,0
Visi	9,9	31,0	42,4	16,7	100,0

### TAUTINĖS SUDĖTIES KAITOS YPATYBĖS

Vilniaus miesto gyventojų tautinės sudėties kaita XX a. II pusėje priklausė nuo politinių bei ekonominių pokyčių, dėl to vienu tautybių gyventojų daugėjo, kitų – ne. Miesto gyventojų tautinės sudėties kaitoje galima išskirti keletą bendrų bruožų:

1. Iki Nepriklausomybės atkūrimo tiek bendras miesto, tiek ir atskirų tautybių gyventojų skaičius didėjo. 1959–1989 m. lietuvių skaičius išaugo 3,7, rusų – 1,7, lenkų – 2,3, baltarusių – 2,1, ukrainiečių – 2,0 kartus. Sparčiai daugėjo ir kitų tautybių žmonių, išskyrus žydų.

2. Didžiausią įtaką Vilniaus miesto tautinei gyventojų kaitai turėjo Nepriklausomybės atkūrimas. Žlugus Sovietų Sąjungai pasikeitė politinės ir ekonominės sąlygos, Vilniuje, kaip ir Lietuvoje, pradėjo mažėti gyventojų ir ypač tautinių mažumų atstovų. Daugiausia tai buvo rusakalbiai žmonės: rusai, ukrainiečiai, baltarusiai, taip pat kirgizai, kazachai, moldavai, azerbaidžaniečiai, čiuvašai ir kiti.

3. 1989–2001 m. bendras Vilniaus miesto gyventojų skaičius sumažėjo 6,0%, o atskirų tautybių skirtingai: žydų sumažėjo 69,7%, ukrainiečių – 47,3%, rusų – 35,0%, baltarusių – 29,1%, lenkų sumažėjo tik 6,2%, totorių – 27,4%, o karaimų

praktiškai nepasikeitė. Kitų tautų atstovų skaičius sumažėjo 53,6%.

4. Paskutiniajame XX a. dešimtmetyje, mažėjant bendram Vilniaus miesto gyventojų skaičiui, kai kurių tautybių žmonių skaičius išaugo: 7,5% padaugėjo pagrindinės tautybės – lietuvių, 13,5% išaugo čigonų, net 35,4% pagausėjo vokiečių. Padaugėjo ir kitų Vakarų šalių piliečių, nors jie sudarė negausias tautines mažumas.

5. 1989–2001 m. mažėjant negausių tautinių mažumų bendram žmonių kiekiui, didėjo bendras mieste gyvenančių tautybių skaičius. Mažėjant buvusių tautybių žmonių skaičiui (tačiau jos neišnyko) atsirado naujų, anksčiau Vilniuje nebuvusių tautybių. Dažniausiai tai Vakarų šalių atstovai, tačiau jų buvo nedaug.

6. 1989–2001 m. naujas tautinės sudėties kaitos bruožas – gyventojai, nenurodę savos tautybės. Toks faktas liudija naują požiūrį į tautybę, atspindi pasaulyje plintančias pažiūras į etninės raidos tendencijas.

## IŠVADOS

1. Per XX a. II pusę Vilniaus miesto gyventojų skaičius išaugo 3,2 karto, tačiau toks augimo tempas atitiko tik bendrą Lietuvos miestų gyventojų padidėjimą.

2. Iki Nepriklausomybės paskelbimo Vilniuje daugelio tautybių žmonių skaičius sparčiai didėjo, nors ir skirtingai. Iš didesnių tautinių mažumų sumažėjo tik žydų.

3. 1959–1989 m. labiausiai išaugo lietuvių skaičius; po jų sekė totoriai, lenkai, baltarusiai, ukrainiečiai, rusai. Sparčiai daugėjo ir kitų tautybių žmonių.

4. Didėjant beveik visų tautybių gyventojų skaičiui, jų dalis tarp visų gyventojų keitėsi skirtingai: sumažėjo rusų, ukrainiečių, baltarusių, truputį lenkų, o išaugo lietuvių bei kitų negausių tautybių žmonių dalis.

5. Per visą aprašomąjį laikotarpį didžiausią Vilniaus miesto gyventojų dalį sudarė lietuviai, lenkai ir rusai. 2001 m. jiems teko 90,5% visų gyventojų.

6. Po Nepriklausomybės atkūrimo sumažėjo Vilniaus miesto bendras ir daugelio tautybių gyventojų skaičius. Labiausiai sumažėjo žydų, ukrainiečių, rusų, baltarusių, truputį lenkų, padaugėjo lietuvių, vokiečių, čigonų ir kt.

7. Atskirų tautybių žmonių amžiaus struktūra labai skirtinga, ypač tarp jaunų žmonių. Blogiausia amžiaus struktūra yra ukrainiečių, baltarusių, žydų, geriausia – žmonių, kurie nenurodė tautybės, ir lietuvių.

8. Per visą 50-metį lietuvių skaičius ir jų dalis Vilniaus mieste didėjo. Palaipsniui Vilnius tampa

vis lietuviškesnis. Dabar lietuvių dalis artėja prie 60%.

9. Vilniuje šiuo metu gyvena nemaža dalis visų Lietuvoje esančių tautinių mažumų. Čia yra daugiau kaip du trečdaliai žydų, daugiau kaip pusė baltarusių ir karaimų, daugiau kaip trečdalis lenkų, rusų, ukrainiečių ir daugelio kitų tautų atstovų.

Gauta 2002 12 05

Parengta 2003 01 15

## Literatūra

- Adlys P., Ambrazaitienė D. (2002). Lietuvos tautinė sudėtis vienalytiškiausia. *Mokslas ir gyvenimas*. 10: 22–23.
- Centralnoje Statističeskoje upravljenije pri Sovete Ministrov Litovskij SSR (1973). *Itogi perepisi naselenije 1970 goda po Litovskoj SSR*. 2. Vilnius.
- Centralnoje Statističeskoje upravljenije Litovskoj SSR (1980). *Itogi Vsesojuznoj perepisi naselenija 1979 goda po Litovskoj SSR*. 1, 2. Vilnius.
- Centrinė Statistikos Valdyba prie TSRS Ministrų Tarybos. (1963). *1959 metų Visasąjunginio gyventojų surašymo duomenys. Lietuvos TSR*. Vilnius.
- Eberhardt P. (1997). *Przemiany narodowosciowe na Litwie*. Warszawa.
- Lietuvos Valstybinis Statistikos komitetas (1990). *Pagrindiniai 1989 metų gyventojų surašymo duomenys*. Vilnius.
- Lietuvos filosofijos ir sociologijos institutas. Demografinių tyrimų centras (2002). *Lietuvos gyventojai: 1990–2000*. Vilnius.
- Stanaitis A. (1971). Natūralus ir mechaninis Vilniaus miesto gyventojų prieaugis pastaraisiais dešimtmečiais. *Lietuvos TSR MA Mokslo darbai. Geografija ir geologija*. 8. Vilnius.
- Stanaitis A., Stankūnienė E. (1981). Vilniaus gyventojų dinamika XX a. antroje pusėje. *Lietuvos TSR MA Mokslo darbai. Geografija*. 17. Vilnius.
- Statistikos departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės (1991). *1989 metų visuotinio gyventojų surašymo duomenys*. 1, 2. Vilnius.
- Statistikos departamentas (2000). *Gyventojų surašymai Lietuvoje*. Vilnius.
- Statistikos departamentas (2002). *Gyventojai pagal lytį, amžių, tautybę ir tikybą*. Vilnius.

## Algirdas Stanaitis

### CHANGES IN THE NATIONAL STRUCTURE OF THE VILNIUS CITY IN THE SECOND HALF OF THE 20TH CENTURY

#### S u m m a r y

No demolitions or devastations occurred in Vilnius in the second half of the 20th century. On the contrary, Vilnius was rapidly restored and expanded. As the capital of Lithuania it turned into the political-cultural and economic centre of the country. The population considerably increased and its national structure changed.

Since long ago Vilnius used to be a multinational city. The first census of the population in 1959 revealed its very diverse national structure (Figs. 1, 3, Table 2).

In later years, till 1989, the number of the total population and concomitantly the number of people of different nationalities – except Jews – was increasing. However, the rates of increase for different nationalities varied (Table 2), thus changing the portion of nationalities in the total population of Vilnius. The portion of Lithuanians increased most considerably, whereas the portion of Russians decreased. The portions of Poles and Belorussians remained almost the same.

After the restoration of the state self-dependence (1990) the Vilnius population has been decreasing, whereas its national structure has been changing. The number of Jews, Ukrainians and Belorussians decreased most considerably, whereas the number of Lithuanians increased. The portion of Poles remains almost the same (Table 2). In the last ten years the number of people of Western nationalities has been in-

creasing, whereas many people of various nationalities of the former Soviet Union emigrated from Lithuania.

The number of Lithuanians is on a steady rise in Vilnius, but the city remains multinational. Today two thirds of Jews, half Karaites and Belorussians, and more than one third of Poles, Russians, Ukrainians and representatives of other nationalities inhabiting Lithuania reside in Vilnius.

The present age structure of the main nationalities of Lithuania is rather variable (Table 3). The national differences among children aged below 10 are up to 5-fold. By the portion of young people one can judge about the future of various national groups. The present age structure of Ukrainians, Belorussians and Jews is least promising, an increase of Lithuanians and slight changes in the portion Poles and Russians are observed.